

Šumava byla dlouhou dobu botanicky nepřilíš prozkoumaným územím. I přes zvýšenou intenzitu botanického průzkumu v posledních desetiletích se zde neustále daří nacházet nové a překvapující nálezy, které svým významem často přesahují hranice Šumavy. Jakékoliv vědecké poznání stejně jako průzkum biodiverzity tak velkého území, jakým Šumava bezesporu je, není nikdy dílem okamžiku, ale je to vždy dlouhodobý a bez nadsázky nikdy nekončící proces.

VZÁCNÁ HADILKA

objevena na centrální Šumavě

NENÁPADNÁ KAPRADINA

Hadilky jsou podobné jako vratičky velmi nenápadné a skryté rostoucí kapradiny. Hadilka patří do starobylé čeledi hadilkovitých (*Ophioglossaceae*), která se morfologicky velmi nápadně liší od běžné se vyskytujících druhů kapradin např. z rodů kapraď, papratka či osladič. Jedná se o velmi jednoduše členěné, asi 15 cm vysoké byliny, které jsou tvořeny zpravidla jediným celistvým „listem“, resp. sterilní částí listu, a někdy vytvořeným stvolem nesoucím výtrusnice, tedy plodnou (fertilní) částí listu. Na celém světě je známo asi 50 druhů hadilek rostoucích převážně v tropech a z menší části v mírném pásmu Eurasie. Na území České republiky roste však pouze druh jediný, a to hadilka neboli hadí jazyk obecný (*Ophioglossum vulgatum*). Hadilka obecná je průvodcem slatinných, podmáčených a vápníkem bohatých luk a pastvin, případně světlých lesů zejména olšin. Jedná se o kalcifilní druh rostoucí kromě vápencových oblastí také na místech, kde je půda obohacena vápníkem vymývaným ze silikátových hornin puklinovou vodou. V jižních Čechách je druh v současné době znám jen vzácně z několika lokalit (Chán 1999).

ŠUMAVSKÝ KLENOT

Hadilka obecná je v České republice zákonem chráněný druh. V Červeném seznamu cévnatých rostlin České republiky je zařazena do kategorie C2 mezi silně ohrožené druhy a podle Červeného seznamu Šumavy je považována za druh kriticky ohrožený (C1).

Tato vzácná kapradina byla na Šumavě historicky známa pouze z jediné lokality, a to na loukách u Hutského Dvora u Horní Planě. Výskyt hadilky zde byl v r. 1937 zaznamenán W. Hirschem (Procházka & Štech 2002), ale pak již dále nikým nepotvrzen. Vzhledem k regulaci vodního režimu v oblasti lokalita zřejmě zanikla. Další šumavskou lokalitu ve Svatotomášské hornatině nalezl asi po 60 letech v roce 1996 A. Pavlíčko na dně starého vápencového lomu u zaniklé osady Kyselov na úpatí Sovího vrchu na pravém břehu Lipenské přehradní nádrže (Procházka 1998), kde roste dodnes.

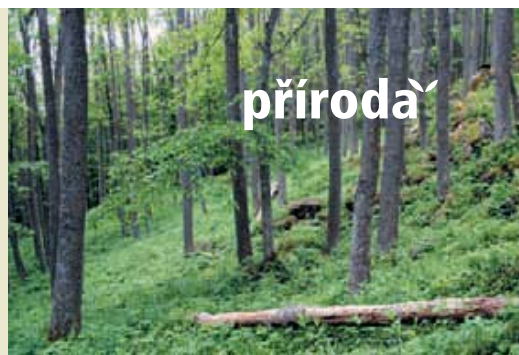
V roce 2002 a 2006 byly v centrální Šumavě nalezeny dvě nové lokality. První se nachází v oblasti Boubínsko-stožecké hornatiny na vrcholu kopce Spáleníště u obce České Žleby a druhá byla zaznamenána na Šumavských pláních na luční enklávě bývalé obce Zhůří u Nové Hůrky. V těchto oblastech, ani nikde jinde na Šumavě, nebyl zmiňovaný druh nikdy v historii botanického průzkumu Šumavy již zaznamenán.

VÝJIMEČNOST LOKALIT HADILKY V CENTRÁLNÍ ŠUMAVĚ

Obě nově nalezené lokality hadilky v oblasti centrální Šumavy se svým charakterem výrazně odlišují od dalších lokalit známých na území České republiky. Lokalita na kopci Spáleníště u Českých Žlebů byla nalezena v r. 2006 (not. L. Ekrt & D. Půbal) v „pralesovitěm“ fragmentu na vrcholu

kopce, který spadá do I. zóny NP Šumava. Byly zde nalezeny stovky jedinců hadilky obecné v podrostu zapojeného bylinného patra pod starými jasanami. Charakter porostu na této lokalitě by se dal stručně charakterizovat jako přechod mezi vegetací suťového lesa a horskou klenovou bučinou. Výskyt hadilky na Spáleníšti je zřejmě podmíněn několika faktory. Jednak je to relativní bazicitá (zásaditost) podloží - podloží tvoří hornina durbachyt - a jednak to může zřejmě být také výrazný vliv jasanů dominujících ve stromovém patře porostu. Jasan ztepilý (*Fraxinus excelsior*) může příznivě podmiňovat existenci hadilky obecné - zřejmě vlivem mykorhizních vztahů (úzké soužití hub a vyšších rostlin). Tento vztah by nebyl ojedinělý, protože jak již bylo zaznamenáno na jiných lokalitách, tak zřejmě podobnou souvislost můžeme nalézt mezi jasanem a neméně vzácnou drobnou kapradinou vratičkou heřmánkolistou (*Botrychium matricariifolium*) (Boublík & Lepší 2001). Vzhledem k existenci řady dalších lučních druhů na lokalitě se nabízí otázka, zda enkláva (jasenina) nebyla v minulosti enklávou luční. Podíváme-li se však do historických lesnických map, tak je jisté, že v minulosti (mapová díla z let 1853, 1881, 1932) ani v době blízké současnosti tomu tak nebylo a na ploše současné jaseniny existoval vždy lesní porost. Není však pochyb, že porosty jasanu zde byly v minulosti vysazeny uměle.

Zajímavý je také výskyt hadilky na druhé lokalitě, nacházející se na luční enklávě při obvodu bývalé vojenské střelnice, na místě zaniklé obce Zhůří nedaleko Nové Hůrky (různé mikrolokality na luční enklávě not. 2002 K. Průcha; 2006 L. Čepa & E. Hofhanzlová; 2006 L. Ekrt). Hadilka se zde vyskytuje na suchých, druhově velmi bohatých smilkových trávnících. Je jisté zajímavostí, že na ploše 4 x 4 m tu společně s hadilkou roste asi 52 dalších druhů cévnatých rostlin, což je počet velmi vysoký, téměř se rovnající druhové bohatosti některých luk např. v Bílých Karpatech. Uvedený druh zde roste asi na čtyřech místech (mikrolokality) opět ve stovkách hojně plodných jedinců, a to vždy v okrajových částech enklávy, vždy ne dále než 10 - 15 m od okraje lesní cesty na rozhraní lesa a luční enklávy. Zamyslíme-li se nad existencí hadilky na lokalitě, najdeme jistě několik možností, které by mohly podmiňovat výskyt tohoto druhu u Zhůří. Hadilka jako bazifilní druh by nikdy nerostla na kyselém podloží. V rámci uvedené lokality se zde nachází řada zajímavých biotopů od kyselých vrchovišť po mírně bazická luční prameniště a rašeliněště s řadou bazifilních druhů. Výskyt hadilky na suchých okrajích enklávy však zřejmě není ovlivněn těmito prameny. Další možnost představují navážky krystalického vápence v minulosti. Vápencový štěrček byl totiž v době existence vojenského prostoru Dobrá Voda s oblibou používán ke zpevnování cest na území cvičiště. Existenci hadilky vhodně podmiňuje také pastva skotu na lokalitě. Skot spásá vegetaci v okrajových částech enklávy s větší frekvencí než v části centrální a selektivně se

hadilce vyhýbá. Hadilce evidentně rozvolnění a okus okolní vegetace prospívá. Téměř všechny mikrolokality hadilky jsou v současné době na Zhůří ohroženy rychlým zarůstáním smrkovými nálety a v dalších letech bude úkolem ochrany přírody co nejdříve přikročit k jejich výrazné redukci.

Vlevo:

Hadilka obecná (*Ophioglossum vulgatum*) je drobná, asi 15 cm vysoká kapradina s listem rozděleným na část sterilní a část fertilní (štet nesoucí výtrusnice).

Na této straně odshora:

Na vrcholu kopce Spáleníště u Českých Žlebů byly v roce 2006 nalezeny stovky jedinců hadilky obecné v podrostu pod jasanem

Hadilky jsou podobné jako vratičky velmi nenápadné a skryté rostoucí kapradiny řazené do samostatné starobylé čeledi hadilkovitých (*Ophioglossaceae*). Na lokalitě Zhůří druh roste v porostech rozvolněných, druhově velmi bohatých smilkových trávníků, které jsou spásány skotem.

Plochy s hojným zastoupením hadilky na luční enklávě u bývalé obce Zhůří silně zarůstají nálety smrku. O jejich redukci by se měla Správa NP postarat v následujících letech.

Mgr. Libor Ekrt
Správa NP a CHKO Šumava
libor.ekrt@npsumava.cz